

УДК 378.147:781.1](045)

DOI <https://doi.org/10.32782/facs-2025-3-1-12>

Ольга ДУБОВСЬКА

викладач-методист кафедри вокально-хорової підготовки вчителя, Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, провулок Руставелі, 7, м. Харків, Україна, 61001

ORCID: 0000-0002-1571-3527

Анастасія АДАМ'ЯН

концертмейстер кафедри вокально-хорової підготовки вчителя, Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, провулок Руставелі, 7, м. Харків, Україна, 61001

ORCID: 0009-0000-7170-5700

Бібліографічний опис статті: Дубовська, О., Адам'ян, А. (2025). Формування вокально-технічних навичок у процесі підготовки вчителя музичного мистецтва. *Fine Art and Culture Studies*, 3-1, 76–82, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2025-3-1-12>

ФОРМУВАННЯ ВОКАЛЬНО-ТЕХНІЧНИХ НАВИЧОК У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Мета. У статті висвітлено питання формування вокально-технічних навичок у процесі професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва. Розкрито сутність понять «вокальна техніка», «вокально-технічні навички», «вокальна підготовка», окреслено основні напрями та завдання, що стоять перед вищими мистецькими закладами освіти у формуванні компетентного вчителя-вокаліста. Проаналізовано сучасні підходи до організації вокального навчання, визначено ефективні методи і прийоми роботи з голосовим апаратом студентів, з урахуванням індивідуальних особливостей їхньої анатомо-фізіологічної будови, музичного досвіду та психоемоційного стану.

Методологія. Методологія статті базується на використанні досліджень у галузі вокальної техніки та педагогічної практики викладачів вокалу. Аналіз наукових досліджень з даної проблематики дозволив визначити важливі проблеми, які виникають у процесі формування вокально-технічних навичок студентів, виявити ефективні методи їх вирішення.

Авторами акцентується увага на необхідності поєднання вокальної, педагогічної та психофізіологічної складових у процесі професійного становлення майбутнього вчителя музичного мистецтва. Визначено ключові педагогічні умови, що сприяють успішному формуванню вокально-технічних навичок: індивідуальний підхід, систематичність занять, інтеграція музично-теоретичних знань і виконавської практики, використання сучасних цифрових засобів навчання, психологічна підтримка студентів.

Наукова новизна. Наукова новизна статті полягає у визначенні етапів формування вокально-технічних навичок здобувачів вищої освіти. У статті проаналізовано сучасні методики розвитку вокальної техніки, охарактеризовано етапи роботи, систематизовано форми та методи для практичного застосування. Зокрема, розглянуто методи та прийоми розвитку вокального дихання, інтонування, дикційно-артикуляційного апарату, які відіграють важливу роль у формуванні вокальної техніки.

Висновки. Результати дослідження можуть бути використані у практиці викладачів вокалу, методистів, науковців та педагогів, які займаються підготовкою вчителів музичного мистецтва у закладах фахової передвищої та вищої освіти.

Ключові слова: вокальна техніка, педагогічна підготовка, спів, музичне мистецтво, вчитель, методика вокального навчання, співацьке дихання, резонатори, артикуляційний апарат.

Olga DUBOVSKA

Lecturer-methodologist of Vocal and Choral Teacher Training Department, Municipal Establishment "Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy" of Kharkiv Regional Council, 7 Rustaveli Lane, Kharkiv, Ukraine, 61001

ORCID: 0000-0002-1571-3527

Anastasiia ADAMIAN

Concertmaster of Vocal and Choral Teacher Training Department, Municipal Establishment "Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy" of Kharkiv Regional Council, 7 Rustaveli Lane, Kharkiv, Ukraine, 61001
ORCID: 0009-0000-7170-5700

To cite this article: Dubovska, O., Adamyan, A. (2025). Formuvannia vokalno-tekhnichnykh navychok u protsesi pidhotovky vchytelia muzychnoho mystetstva [Formation of vocal and technical skills in the process of training a teacher of musical art]. *Fine Art and Culture Studies*, 3-1, 76–82, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2025-3-1-12>

FORMATION OF VOCAL AND TECHNICAL SKILLS IN THE PROCESS OF TRAINING A MUSIC TEACHER

The article highlights the issue of developing vocal-technical skills in the process of professional training of future music teachers. It reveals the essence of key concepts such as "vocal technique," "vocal-technical skills," and "vocal training," and outlines the main directions and tasks facing higher music education institutions in the formation of a competent teacher-vocalist. The article analyzes modern approaches to vocal training, identifying effective methods and techniques for working with students' vocal apparatus, taking into account the individual characteristics of their anatomical and physiological structure, musical background, and psycho-emotional state.

Methodology. *The methodological basis of the study includes research in the field of vocal technique and pedagogical practice of vocal instruction. The analysis of relevant scientific literature has enabled the identification of key challenges in developing students' vocal-technical skills, as well as the determination of effective methods for overcoming them.*

The authors emphasize the necessity of integrating vocal, pedagogical, and psychophysiological components into the professional formation of future music educators. Key pedagogical conditions for the effective development of vocal-technical skills are outlined: an individual approach, regular and systematic practice, integration of music theory and performance, the use of modern digital learning tools, and psychological support for students.

Scientific Novelty. *The scientific novelty of the article lies in the identification of the stages of vocal-technical skill formation among higher education students. The article analyzes contemporary methods for developing vocal technique, describes the stages of work, and systematizes applicable forms and methods. Particular attention is given to the development of breathing, intonation, and diction-articulation techniques, which are essential for building vocal proficiency.*

Conclusions. *The results of this research may be applied in the work of vocal teachers, methodologists, scholars, and educators involved in the training of music teachers at institutions of professional pre-tertiary and higher education.*

Key words: *vocal technique, pedagogical training, singing, musical art, teacher, vocal teaching methodology, vocal breathing, resonators, articulatory system.*

Актуальність проблеми. У сучасній системі мистецької освіти важливою складовою професійної підготовки вчителя музичного мистецтва є формування стійких вокально-технічних навичок. Якісний вокальний розвиток є запорукою не лише ефективної виконавської діяльності, а й професійної компетентності майбутнього педагога. Актуальність теми зумовлена необхідністю вдосконалення методичних засад навчання вокалу в педагогічних закладах, орієнтованих на розвиток як технічного, так і художньо-виразного компонента співу. Формування вокальних навичок майбутніх учителів музичного мистецтва на заняттях з вокалу спрямовується на вирішення задач, пов'язаних з майбутньою професією студентів, тобто з роботою в загальноосвітній школі та різноманітних позашкільних закладах. Результатом цього процесу має стати досконале оволодіння основами співацького дихання, вірною

позицією звучання голосу, різними видами голосоведення, динамікою звуку, співацькою орфоєпією, чіткою співацькою артикуляцією та дикцією.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам постановки голосу присвячено роботи Ф. Ламперті (Lamperti, 1892; Lamperti, 1864). Вагомий внесок у розробку методик навчання вокалу зробили українські дослідники: М. Жишкович, Б. Гмиря, В. Доронюк, О. Антонова. У їхніх працях (Жишкович, 2007; Гмиря, 1984; Доронюк, 2007; Антонова, 2007) висвітлено важливість індивідуалізації навчального процесу, уваги до психофізіологічного стану студента та поступового формування вокального апарату. Технологію естрадного співу досліджувала Н. Дрожжина (Дрожжина, 2008). Проаналізовано методику розвитку співацького голосу О. Прядко. (Прядко, 2009). Проте теоретичні основи роботи над вокально-технічними

вправами ще недостатньо досліджені, що й визначило завдання цієї статті.

Мета дослідження полягає у тому, щоб розкрити значення вокально-технічних вправ у професійній підготовці студентів та формуванні навичок звукоутворення.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах модернізації системи вищої освіти ЗВО України актуальною є проблема удосконалення якості професійної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва, що орієнтована на підвищення не тільки загальнокультурного рівня здобувача, а і його вокальної підготовки, а саме: опанування мистецтва оволодіння вокально-технічними навичками.

Специфіка педагогічного спрямування вокальної підготовки у ЗВО вимагає формування високого рівня комплексного розвитку вокальних навичок. Процес підготовки до практичної діяльності у ЗЗСО та ЗВО вимагає чіткого усвідомлення значення впливу особистості вчителя на формування музичної культури, фахової компетентності та рівня професійної підготовленості майбутніх учителів музичного мистецтва.

Одним із головних завдань музичної освіти є прищеплення вокальних навичок, що насамперед необхідно для виразної передачі ідейно-художнього змісту пісні, її характеру, настрою.

Сучасний підхід у навчанні ґрунтується на гуманітарній природі співацького мистецтва, яке в музично-педагогічній структурі фахової підготовки виконує виховну, комунікативну функцію особистісних якостей майбутнього вчителя музичного мистецтва за такими критеріями: освітня підготовленість, працездатність студента у розв'язанні навчально-пізнавальних завдань в умовах індивідуальної діяльності та сприйняття здобувачем настанов викладача щодо якості виконання поставленого завдання. Це пов'язано з індивідуальними відмінностями у підготовці здобувача, зумовленими попередньою музичною освітою; рівнем сформованості вокально-слухових уявлень; засвоєнням теоретичних знань та їх сприйнятливості до зауважень викладача під час занять.

Процес вокального навчання в умовах педагогічного закладу поділяється на кілька етапів:

1. Початковий етап – знайомство з основами вокального дихання, постановка голосу, формування базових навичок артикуляції та дикції.

2. Розвивальний етап – удосконалення звуковедення, робота з регістрами голосу, розширення діапазону, розвиток музичного слуху.

3. Творчо-виконавський етап – інтерпретація вокальних творів, художнє озвучення тексту, сценічна виразність, розвиток вокальної стилістики.

На кожному етапі важливо поєднувати технічну роботу з розвитком музичної культури, художнього смаку, естетичного чуття.

Формування вокальної техніки передбачає розвиток цілого комплексу навичок: правильного дихання, звуковедення, артикуляції, інтонування, дикції, резонансного звучання. В основі цього процесу – принципи вокальної методики, що ґрунтуються на фізіологічних, психологічних та акустичних закономірностях. Також важливим є володіння різноманітними елементами виразного співу (фразування, динаміка, різноманітна манера звукоутворення, звуковедення). Розвиток вокальних навичок створюється комплексно: поступово ускладнюється техніка і виразність співу, не треба нехтувати жодною з них. Під час роботи над дикцією увага здобувача має бути направлена і на чисту інтонацію, яка неможлива без співацької постави.

Викладачеві важливо володіти не лише методикою навчання співу, а й розуміти основи психодіагностики, емоційної регуляції та мотивації студентів.

Результативність вокальної підготовки значною мірою залежить від раціонального підбору репертуару, що відповідає рівню розвитку студента. Важливо навчати студентів аналізувати твори, самостійно працювати над помилками, формувати навички самоконтролю. Також доцільним є використання сучасних цифрових технологій (аудіоаналізatori, додатки для вокальної гімнастики), що сприяють об'єктивному оцінюванню технічного рівня співу.

В основі вокальних навичок головним завданням у самостійній роботі здобувача є свідоме володіння власним голосовим апаратом для отримання інтонаційно-стійкого, міцного, насиченого звуку та приємного тембру.

Важливу роль відіграє також і сила звука, з якої слід починати роботу над голосом. Для першого етапу голосний та тихий спів мало раціональний. Голосний може призвести до звички форсувати звук, а тихий – до «зняття

з опори», тобто бездиханного співу. Треба відштовхуватися від найблагозвучнішого за якістю звучання голосу і використовувати його природну силу. Для початку доцільні нескладні для запам'ятовування вправи, націлюючи здобувача на точну атаку звука й чітку інтонацію.

При визначенні типу голосу основну увагу необхідно звернути на тембр, діапазон та місце розташування перехідних нот. Різні типи голосів мають перехідні звуки на різній висоті. Тому на перших заняттях не треба акцентувати увагу на нерівностях, а аналізуючи недоліки у формуванні звуку, скласти приблизний план роботи зі здобувачем.

Заняття необхідно починати «розігрівом» голосу на вправах та добре виспіваних, без крайніх верхніх звуків, творах. Можна використовувати музичні фрази із творів з текстом у зручній теситурі.

Важливо на початковому етапі працювати над усуненням недоліку, що заважає правильному звукоутворенню. Відповідно визначається характер вправ для такої роботи. Поширеною помилкою є спів у відкритій манері «білим звуком» (плаский різкий звук). Як зауважує автор методичної розробки Малахова А. В.: «задля усунення цього недоліку використовуються вправи на «лю», «ну», «зо» (ці голосні збирають, округлюють звук, а приголосні роблять його близьким). При надто глибокому звуці використовують вправи на «мі», «зі», «ді», «за». При низькій позиції корисно застосовувати вправи у низхідному русі, вибудовуючи їх від тонів головного регістру та вимагаючи чіткої атаки першого звука». (Малахова, 2019, с. 3)

Корисно працювати над рухливістю, що звільняє голосовий апарат від зайвої напруги та сприяє гнучкості голосу, виробленню вірної координації між усіма органами, які беруть участь у голосоутворенні. Серед тембрових вад розрізняють такий недолік, як гугнявість. виправляється він співом вправ на голосну «у» з відчуттям слабого позіхання. Горловий «зажатий» звук виникає тоді, коли занадто активно функціонують голосові зв'язки й відчувається напруженість гортані. Для виправлення цього дефекту використовують голосні «о», «у». Також причиною такого звуку може бути психологічна скутість. Тому дуже важливо звернути увагу на психологічний стан здобувача і створити гарний психологічний клімат на занятті.

«Розсипаний», «незібраний» характер звуку буває у студента із в'ялою гортанню, коли зв'язки недостатньо активно працюють. Цей дефект можна виправити шляхом співу вправ на «staccato» й «marcato» та твердої атаки звуку. Однак тверда атака має бути лише тимчасовим прийомом у співі.

У роботі над розвитком вокальних навичок необхідно звертати постійну увагу на:

- вірну співочу поставу;
- дихання;
- високу позицію звучання голосу;
- вільне положення гортані;
- чітку роботу артикуляційного апарату та вірну дикцію;
- правильний початок звуку;
- чистоту інтонації;
- рівне тримання звуків та правильний їх зв'язок.

У процесі освоєння вокальних навичок слід пам'ятати, що голос – це інструмент, який добре звучить тільки тоді, коли добре настроєний увесь організм. Що ж мусить здобувач знати про гігієну голосового апарату? Перед усім, це режим праці і відпочинку, відсутність респіраторних та загальних захворювань горла і органів дихання. Тривалість сну має бути не менше 8 годин. Треба добре харчуватися, проводити час на свіжому повітрі та робити ранкову гімнастику.

При захворюванні голосового апарату шкідливо співати під час запалення бронхів, трахеї, навіть при нежиті: наслідком такого співу може стати довготривале незмикання зв'язок та втрата голосу на тривалий час. Під час співу не слід зловживати крайніми верхніми та низькими тонами діапазону голосу. Шкідливо співати у невластивій голосовій теситурі і форсувати звук, бо це може призвести до голосової втоми та появи зв'язкових вузликів.

Фахова підготовка здобувачів вищої освіти спрямована на розвиток професійних якостей та художньо-естетичного смаку, здатності до творчої діяльності. Майбутні фахівці набувають умінь слухати себе; аналізують власні відчуття у процесі співу (м'язові, вібраційні, акустичні, фонетичні тощо); вчать умінно розвивати необхідні навички, які згодом стають технічною базою вокальної діяльності. Також вивчають основні процеси опанування механізмами голосоутворення як: акустичні (дзвінкість, гучність,

вібратор, формантний склад звуку, імпеданс тощо); фізіологічні (дихання, артикуляція, рухливість голосу, нервово-м'язовий комплекс співацької моторики тощо); психолого-педагогічні (емоційне відтворення музичного образу в творах, усвідомлене голосоведіння, методи розвитку голосової функції). Як діяльнісна структура освітнього процесу, кожен з цих механізмів базується на властивій йому галузі викладацького впливу. Взаємодіючи, вони забезпечують вокальну підготовку здобувачів, що потребує певного співвідношення основних принципів механізмів і специфіки загально-педагогічної підготовки у ЗВО за рахунок змісту та дидактичних процесів їх реалізації. В такому разі розвиток вокальних навичок стає систематизованим, послідовним педагогічним процесом. Завдяки комплексному розвитку вокальних навичок можливе виведення майбутніх учителів музичного мистецтва на рівень рефлексивного виконання вокальних дій, що значно підвищує засвоєння теоретичних засад фахового розвитку.

Формування вокальних навичок здійснюється за рахунок цілеспрямованого впливу на вокально-слухову регулюючу сферу здобувача, у результаті аналізу та контролю барорецепторних (акустичних), пропріорецепторних (м'язово-тілесних), ідеомоторних (комплексних) відчуттів під час фонації, озброєння знаннями охорони голосу, прищеплення професійної культури діяльності майбутнім учителям.

Комплексний характер навчання ґрунтується на розвитку вокальних навичок, послідовності викладання науково-теоретичної інформації, диференційованої згідно з навчальними можливостями і музично-вокальними здібностями кожного здобувача, науково-теоретичною базою вокальної педагогіки. Постійне тренування співацької техніки удосконалюють вокальний слух, якість і звуковедення, що сприяють комплексному розвитку вокальних навичок майбутніх учителів музичного мистецтва. Таким чином, вокальна підготовка здобувача набуває повноцінний системний підхід до майбутньої професії загалом.

Робота в класі зі студентами над вокально-технічними вправами має велике значення у вихованні викладача музичного мистецтва. На вокально-технічні вправи покладене значне навантаження щодо виховання вокально-слухових і технічно-виконавських навичок. Вправи

загострюють музичний слух, пам'ять, зосереджують увагу на конкретних елементах музичної мови, розбудовують м'язову пам'ять. Працюючи над кожною запропонованою вправою, ми розуміємо, що ця вокально-технічна вправа відповідає обраній темі. Вправи на дихання допоможуть студентів усвідомити ті механізми, які беруть участь і в співацькому процесі. Якщо ми в керуванні голосом будемо використовувати їх, то співати стане набагато легше. Вокально-технічні вправи мають великий вплив на системну, функціональну роботу всього голосового апарату співака. Вправи на дихання дуже важливі як для починаючих вокалістів, так і для тих, хто продовжує займатися співом. Усе починається із вдиху. Вдих має бути спокійним, без ривка і затримки. М'язи повинні звикнути до гнучкої і пластичної роботи. Вдих краще робити мішаний: і носом, і ледве відкритим ротом. У процесі роботи над вокально-технічними вправами потрібно стежити, щоб плечі під час вдиху не піднімалися і не напружувалися. При виконанні дихальних вправ через гіпервентиляцію можливе легке запаморочення. Не слід цього боятися, просто під час виконання цих вправ треба частіше робити паузи та відпочивати. Одним з важливих факторів, які суттєво впливають на якість звуку у процесі звукоутворення, є вміння користуватися резонаторами. Це показник професіоналізму вокаліста. У вокальній практиці резонатори класифікують на дві головні категорії: нижні (грудні), що розміщені під голосовими зв'язками, та верхні (головні), які розташовані над ними. Один із традиційних способів роботи з резонансом ґрунтується на суб'єктивних слухових і тілесних відчуттях, що виникають під час співу, й сформувався на основі багаторічного досвіду виконавців та педагогів вокалу. Метод резонаторно-слухових відчуттів, що є давнім і найпоширенішим, заснований на багатовіковому досвіді співаків і педагогів вокалу.

Висновки. Розвиток вокальних навичок є важливою складовою процесу фахової підготовки здобувачів вищої освіти, спрямованою на формування професійних якостей майбутніх фахівців, художньо-естетичних смаків, здатності до художньо-творчої діяльності. Педагогічна спрямованість вокальної діяльності викладача вимагає такої методики розвитку співацького голосу майбутніх спеціалістів, зміст якої полягатиме у врахуванні взаємозв'язку

компонентів вокальної підготовки, і за якою здійснюватиметься:

- цілеспрямований вплив на мотиваційні установки занять вокалом; розвиток вокально-аналітичних, технічних та художньо-виконавських умінь та навичок;
- формування оцінювального засвоєння науково-теоретичної бази знань з питань вокальної педагогіки;
- дотримання норм та правил охорони співацького голосу.

Отже, процес формування вокально-технічних навичок є багатокомпонентним і вимагає від викладача системного, методично обґрунтованого підходу. Успішна підготовка вчителя музичного мистецтва можлива лише за умов поєднання технічного, психологічного та художнього розвитку майбутнього педагога. Перспективним напрямом подальших досліджень є розробка інноваційних технологій навчання вокалу в умовах цифровізації мистецької освіти.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Прядко О. М. Методика розвитку співацького голосу у майбутніх педагогів-музикантів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2009. 23 с.
2. Гмиря Б. Р. Шлях до мистецтва співу: Статті та спогади. Київ: Мистецтво. 1984. 248 с.
3. Антонова О. Є. Теоретичні та методичні засади навчання педагогічно обдарованих студентів : монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. 471 с.
4. Доронюк В. Д. Основи вокально-педагогічної творчості вчителя музики : навч. посіб. для викл. і студ. вищих навч. закладів і вчителів музики шкіл різного типу. Івано-Франківськ : Видавничо-дизайнерський відділ ЦІТ, 2007. 306 с.
5. Жишкович М. А. Основи вокально-педагогічних навичок: методичні поради для студентів вокальних факультетів вищих навчальних закладів культури і мистецтв III–IV рівнів акредитації. Львів, 2007. 43 с.
6. Мадишева Т. П. Співак і мова: культура співу мовою оригіналу: теорія та практика : навч. посіб. для студ. вокал. ф-тів ВНЗ культури і мистецтва України. Харків : Штрих, 2002. 160 с.
7. Ламперті. Ф. Мистецтво співу. New York : G. Schirmer, 1892. 57 с.
8. Ламперті. Ф. Теоретично-практичний початковий посібник для вивчення співу. Milano : G. Ricordi, 1864. 64 с.
9. Петриченко Л. О. Сучасні технології вокального навчання у мистецькій освіті. *Педагогіка мистецтва*. 2021. № 3. С. 37–42.
10. Дрожжина Н. В. Вокальне виконавство в системі музичного мистецтва естради : дис. ... канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.03 / Харківський державний університет мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2008. 218 с.
11. Малахова А. В. Виховання та удосконалення вокально-технічних навичок [Електронний ресурс] / А. В. Малахова. URL: <https://naurok.com.ua/vihovannya-ta-udoshkonalennya-vokalno-tehnichnih-navichok-112846.html> (дата звернення: 24.06.2025).

REFERENCES:

1. Priadko, O. M. Metodyka rozvytku spivatskoho holosu u maibutnikh pedahohiv-muzykantiv: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ped. nauk: 13.00.02. [Methods of developing the singing voice in future music teachers: Author's abstract of PhD dissertation in Pedagogical Sciences (13.00.02).] Kyiv, 23 [in Ukrainian].
2. Hmyria, B. R. (1984). Shliakh do mystetstva spivu: Stati ta spohady [The Path to the Art of Singing: Articles and Memoirs]. Kyiv: Mystetstvo, 248 [in Ukrainian].
3. Antonova, O. Ye. (2007). Teoretychni ta metodychni zasady navchannia pedahohichno obdarovanykh studentiv: monohrafiia. [Theoretical and methodological foundations of teaching pedagogically gifted students: Monograph]. Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka – Zhytomyr : Ivan Franko Zhytomyr State University Publishing., 471 [in Ukrainian].
4. Doroniuk, V. D. (2007). Osnovy vokalno-pedahohichnoi tvorchosti vchytelia muzyky: navch. posib. dlia vykl. i stud. vyshchych navch. zakladiv i vchyteliv muzyky shkil riznogo typu. [Fundamentals of vocal-pedagogical creativity of the music teacher: Textbook for university lecturers, students, and music teachers of various types of schools]. Ivano-Frankivsk : Vydavnycho-dyzainerskyi viddil TsIT – Ivano-Frankivsk: Publishing and Design Department of CIT., 306 [in Ukrainian].
5. Zhyshkovych, M. A. (2007). Osnovy vokalno-pedahohichnykh navykiv: metodychni porady dlia studentiv vokalnykh fakultetiv vyshchych navchalnykh zakladiv kultury i mystetstv III–IV rivniv akredytatsii. [Fundamentals of vocal-pedagogical skills: Methodological guidelines for students of vocal faculties of higher education institutions of culture and arts (accreditation levels III–IV)]. Lviv, 43 [in Ukrainian].

6. Madyshieva, T. P. (2002). Spivak i mova: kultura spivu movoiu oryhinalu: teoriia ta praktyka: navch. posib. dlia stud. vokal. f-tiv VNZ kultury i mystetstva Ukrainy. [The singer and language: The culture of singing in the original language. Theory and practice: A manual for students of vocal faculties of universities of culture and art in Ukraine]. Kharkiv : Shtrikh., 160 [in Ukrainian].
7. Lamperti, F. (1892). Mystetstvo spivu. [The Art of Singing]. New York : G. Schirmer, 57 [in English].
8. Lamperti, F. (1864) Teoretychno-praktychnyi pochatkovyi posibnyk dlia vyvchennia spivu. [Guida teorico-pratica-elementaire per lo studio del canto]. Milano : G. Ricordi, 64 [in Italian]
9. Petrychenko, L. O. (2021). Suchasni tekhnolohii vokalnoho navchannia u mystetskii osviti [Modern Technologies of Vocal Training in Art Education]. *Pedahohika mystetstva – Art Pedagogy*, 3, 37–42 [in Ukrainian].
10. Drozhzhyna, N. V. (2008). Vokalne vykonavstvo v systemi muzychnoho mystetstva estrady: dys. ... kand. mystetstvoznavstva: spets. 17.00.03. [Vocal performance in the system of pop music art: PhD dissertation in Art Studies (Specialty 17.00.03)]. Kharkiv : I. P. Kotliarevskyi – Kharkiv State University of Arts, 218 [in Ukrainian].
11. Malakhova, A. V. Vykhovannia ta udoskonalennia vokalno-tekhnichnykh navychok [Fostering and improvement of vocal-technical skills]. Naurok. Retrieved June 24, 2025. URL: <https://naurok.com.ua/vihovannya-ta-udoskonalennya-vokalno-tehnichnih-navichok-112846.html>